

НАВОИЙ ҒАЗАЛЛАРИ ТАРЖИМАЛАРИ ТАРИХИ ХУСУСИДА

Абдувалиева Фарида Салимжон қизи
ЎзДЖТУ, Таржимонлик факултети 1-босқич магистр

Алишер Навоий асарлари дастлаб М. Горький асослаб берган 200 томлик “Жаҳон адабиёти тарихи” мажмуаси учун мўлжаллаб таржима қилина бошлаган бўлса, 1941 йилдан буюк бобомиз 500 йиллигига бағишлаб жадал таржима қилина бошлади. Лекин машҳум Иккинчи Жаҳон уруши унинг асарларини тўла таржима қилишга ҳалал берди.

Шундай бўлишига қарамай, Навоий ижодига содиқ рус олимлари академик.И.А. Орбели, И.Ю. Крачковский, В.В. Бартольд, В.С. Струве, Е.Э. Бертельс, Б.Б. Пиотровский, А.Н. Болдирев, Ғ. Ғулом, Ҳ. Олимжон, Ойбек, М. Шайхзода, П. Шамсиев, Ҳ. Зарифов, рус таржимонлари оқолларда, бомбадан яроқсиз ҳолга келган қоронғи ва совуқ уйларда Россия совуғи ва очликка бардош бериб, шоир таваллудига тухфа – таржималар тайёрлашди. Бу ҳақда “Хамса” ва ғазаллар таржимонлари Семен Липкин, Лев Пеньковский, Вс.Рожественский, Ник. Лебедев, Вл. Державин. С. Иванов каби ўнлаб фидойи рус шоир-таржимонларининг хотираларини эслаш кифоя.

Рус адабиётида ғазал жанрига қизиқишнинг узоқ тарихи ва анъаналари мавжуд. Масалан, Фет, Бальмонт, Брюсов, Кузьмин ва бошқа рус, инглиз, немис, француз шоирлари Шарқ классик ғазаллари тузилишига тақлид қилиб яратган ғазаллари маълумдир. Уларнинг оригинал, яъни ўз тилларида ёзган асарлари кўпроқ “сайёр сюжетлар” аталувчи ўзига хос жанрга мансуб бўлиб, бу асарларда шарқона мотивлар, шарқона шеър шакллари ва баъзи шарқона образлар (масалан, гул ва булбул, май ва майхона), шарқона поэтика – шеър тузилишида радиф, қофия ва цезуралардан мўл фойдаланиш урф бўлган. Хорижий мамлакатлар ижодкорларининг бундай шарқона (ориентал) асарлари мароми, жарангоси ўзларининг китобхонлари қулоғига сингиб борган. Бу Шарқ халқлари адабиёти, жумладан, Алишер Навоий ғазаллари, муסיқийлиги, образлар тизими, композицияси, фалсафаси, мазмун-моҳияти, ва умуман Навоийни англашни осонлаштиришга йўл очган. Бироқ бу анъана рус адабиётида барқарор бўлиб қола олмади. Лекин Ўзбекистонда бу йўналиш жиддий тус олди ва жадал ривожланиб борди. Ҳатто Ўзбекистонда рус адабиёти деган соҳа бўйича илмий-тадқиқот ишлари олиб борилди. Проф. М. Расули, П. Тартаковский, П. Мирза-Аҳмедова, С. Каганович, И.Кольцова, И. Тёмкина, Т. Лобанова каби олимлар рус шоир ва ёзувчиларининг асарларидаги шарқона мотивларни чуқур илмий асосда ўргана бошладилар.

Проф. К. Зелинский “Бошқа миллатлар рус адабиётига нима бера олади” деган мақоласида бизнинг русиёна, бағрикенг ҳиссиётимиз қардош халқлар қалбини тушунишга ва уларнинг бадий образинияратишга, бошқа халқ ва элатлар миллий ўзига хослиги, уларнинг тили ва адабиётдан эстетик завқланишга эҳтиёж сезади, дейди. Бу ерда Б. Лапин, А. Адалис, Н. Тихонов, В. Луговской, П. Павленко, А. Толстой, С. Бородин, К.Симонов, А. Удалов,

М. Шевердин, А. Алматинская, В. Карпов, В. Александров, О. Сидельников, Т. Есенина, Н. Бурова каби рус шоир ва ёзувчилари асарларидаги шарқона, аниқроғи, ўзбекона мотив ва мавзуларнинг акс этганлигини назарда тутиш лозим.

Алишер Навоийнинг кўплаб ғазал, рубоий, фард, қитъа ва туюқлари етук шарқшунос олим, таржимон, Навоий асарлари билимдони Сергей Иванов томонидан рус тилига таржима қилинган. Унинг таржималари орасида икки асар таржимаси алоҳида диққатга сазовор. Улардан бири XI асрнинг буюк маданий ёдгорлиги ҳисобланадиган Юсуф Хос Хожибнинг “Қутадғу билиг” (1990 йилда таржима қилган) бўлса, иккинчиси Алишер Навоийнинг “Лисон ут-тайр” (1970 йилда таржима қилинган) достонидир. Хар икки таржима ҳам илмий жамоатчилик томонидан юксак баҳоланган).

Таржимадан уч байтни келтирамиз:

Когда тебе за пятьдесят, в гаданьях смысла нет;

Желать отрад, а не утрат – ребячество и бред.

Хоть ты уже не молодой, а бороду не крась,

Что делать с черной бородой, когда ты стар и сед!

Срок в этом мире невелик у жизни и богатств, –

Так почему ж иной старик скуп на исходе лет?..

Инглизчаси:

When one is over 50 years – there s no sense to guess:

To be or not to be – in any case, the answer may be... yes.

And being not quite young, you can't be beardless again

But, still, don't paint it black, forget this childish game!

In fleeting world both life and wealth follow their logic set

So, what prevents a stingy man from being fortune s pet?

Хулоса қилиб айтганда, мустақилликка эришилгач, Алишер Навоий лирикаси, унинг диний-тасаввуфий хусусиятлари кенг ўрганила бошланди. Бунда проф. Н. Комилов, проф. М. Муҳиддинов, проф. И. Ҳаққулов, Р. Воҳидов, С. Олимов, Д. Салоҳий ва бошқа олимларнинг хизматлари беқиёс бўлди. Бу ҳақда ва Навоий ғазалларининг замонавий таржималари хусусида кейинги изланишларимизда батафсил тўхталиб ўтамиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Навоий асарлари луғати. 4 томлик – Т.: Фан, 1983–1986.
2. Навоий Алишер. Асарлар. 15 томлик. – Т.: Фан, 1963–1967.
3. Навои Алишер. Сочинения в 10 томах. – Т.: Фан. 1968–1970.
4. Саломов Ғ. / Ғайбуллоҳ ас-Салом. Эй умри азиз. – Т.: “Шарқ, 1997.
5. Ф.А. Брокгауз – Эфрон қомусий луғати. XXVIII том, 451-б.
6. Ҳожиаҳмедов А. Шеър санъатларини биласизми? – Т.: Шарқ, 2001.
7. Мастерство перевода. 1979. Сб.ст. – М.: Советский писатель, 1981.